

■ Şəraf Yılmaz

25 iyun 2016

WWW.KASPI.AZ

Şəraf Yılmaz 1967-ci il, aprelin 1-də Antalyada anadan
Solub. Liseydən başqa Səlcuq Universitetinin türk dili və
ədəbiyyatı bölümünü bitirib. Fəlsəfə, dillə məşğul olub. Ya-
zarlar üçün Yaradıcılıq məktəbi açıb. “Temrin”, “Ecemi” jur-
nallarının və nəşr evinin təsisçisidi. Bir neçə şeir, nəsr kitabı-
nın müəllifidi.

Pəncərədən bağcadakı gülləri seyr edərkən fikri çox uzaqlara getdi. Gah vətəninini düşündü, gah da olduğu yeri. Aradakı məsafə dörd min kilometrə yaxındı.

Üst-üstə yığılmış hüznün onu daha dərinədən sarsıtdığının fərqindəydi. Bir-birinə keçmiş halqalar kimi bir hüznədən başqa bir hüznə keçirdi. Sentyabr ayı olduğunu xatırladı. Təbiətdəki canlılar ömrün faniliyini andırırdı. Ağacların başında qalmış tək-tük saralmış yarpaqları düşündü.

- Bu dünyada hər bir canlı qürbət həyatı yaşayır, - deyə mızıldandı.

Vətənindən, əzizlərindən ayrı qalması ona bir gün dünyadan da ayrılacağını xatırlatdı. “Bu ilin payızında daxilən və daha dərin bir hüzn yaşayıram”. Belə fikirləşərkən qapının zəngi çalındı. Özünü toplayıb qapını açdı. Qarşısında başı yayıqlı,

Nəriman xala gəncin təkrar sual verməsinə imkan vermədən ona bir təklif etdi:

- Balam, bu axşam səni bizdə gözləyirik. Gəlib evdəkilərlə də tanış olarsan, yaxşıdır?

Gəncin marağı artdı, kəlmələr dilinə dolaşdı, boğazında düynələndi. “Xeyr” demək istəmirdi. “Bəli” desə, ayıb olmazdı? Axırda qərarını verdi:

- Yaxşı, Nəriman xala. Axşam sizə gələcəyəm.

Nəriman xala itirdiyi uşağını tapmış ana sevinciylə ətrafa təbəssüm saça-saça evinə qayıtdı.

Gənc evdə yenə tək qaldı. Öz-özünə bərkəndə dedi:

- Ey rəhməti bol Allahım! Bu qürbət eldə dilimdə danışan bir insana məni qonşu etdiyinə görə sənə nə qədər şükür etsəm, yenə azdı.

Oturduğu yerdən qalxdı və pən-

qaldı. Çox yırtıcı, qorxunc görünürdü. Qarşısında durub hürürdü. Nə hücum edir, nə də tərpənməyə imkan verirdi.

Gənc köpəyin qarşısında çarəsiz halda gözləyərkən qapıda Nəriman xala göründü. Onun görünməsi ilə nəfəsini rahatca dərdi.

Nəriman xala köpəyin hürməyə davam etdiyini görüb:

- Similov, kəs səsini, - dedi.

Köpək susdu, quyuğunu dal ayaqlarının arasına qısdı, başını sallayıb geri döndü.

- Parçalayacaq deyə qorxdum, Nəriman xala, - gənc dedi.

- Parçalamaz, qorxma. Təlim görmüş köpəkdə. Yaddaşındakı əmrləri unutmasın deyə ildə iki dəfə təlim mərkəzinə aparırıq, - Nəriman xala dedi.

Gənc Nəriman xalanın danışığından bilikli və mədəni bir adamla qarşılaşdığını başa düşdü.

Birlikdə içəri keçdilər. Bura geniş bir həyətdi. Bayır qapıdan içəri qapıya canan olan həyət betonla örtülmüşdü. Beləcə girib-çıxanda palçığa, toz-torpağa bulanmırdılar.

Hava əməlli-başlı qaralmışdı.

- Amma sizin ana diliniz tatar dili deyil.

- Mən özümü tatar qəbul edərim və ana dilim də tatar dilidi.

Gənc qonaq çəkingənliyini unutmuşdu. Təkrar soruşdu:

- Adınız nədi?

- Rəmzi.

Rəmzi adını eşidincə çaşdı. Bir neçə dəfə təkrarladı:

- Rəmzi, Rəmzi... Rəmzi haa! Ay Allah! Bu türk adıdır.

Kürəkənin özünü türk kimi qəbul etdiyi aydıncı. Gənc kürəkəndən Kırımı görüb-görmədiyini soruşacaqdı ki, Nəriman xala əlində məcməyi görürdü.

Nəfis bir yemək qoxusu otağı bürümüşdü. Gənc soruşdu:

- Nəriman xala, bu nə yeməkdir?

- Bu tatar yeməyidi, balam. Biz bunun adına “Çibörek” (qutab - tərç.) deyirik.

Bir tərəfdən yemək yeyirdilər, bir tərəfdən də söhbət edirdilər. Stolun kənarında sakitcə oturan evin qızı:

- Mən çay suyu qoyum, - deyib qalxdı.

Nəriman xala imkan vermədi:

- Sən otur, balam. Bu gün bütün işləri mən görəcəyəm.

Gənc təəccübləndi:

- Nəriman xala, niyə bu gün bütün işləri siz görəcəksiniz?

- Türkiyədən gələn bir adama xidmət etmək savabdı, ona görə, - dedi.

Gəncin gözləri doldu. Kırımın məşhur “Çibörek”ini hamısı birlikdə yedilər.

Gəncin fikri Nəriman xaladaydı. Görünüşü, danışığı, hərəkətləriylə tamam bir osmanlı qadınıydı. Kırımda doğulmuşdu və daha vacibi Kırım sürgününü yaşamışdı. Gənc bu tarixi sürgünün canlı şahidini tapmışdı. Ürəyinin qımıldadığını duydu. Mətbəxlə süfrə arasında ərş-arğac olan Nəriman xalanı səslədi:

- Nəriman xala, gəl hələ bura. Bir az Kırım sürgünündən danış.

Nəriman xalanın sifəti ağardı. Kırım sürgünündən söz düşəndə həmişə belə olurdu. Zəif, ürəkək bir səslə cavab verdi:

- Çay suyunu qoyub gəlirəm.

Qadının nə deyəcəyini maraqla gözləyirdi. Nəriman xala başında bənövşəyi rəngli yaylığı, üstündə aşpaz önlüyü gəlib stolun bir küncünə sancılmaq istədi. Bu, gəncin gözündən qaçmadı.

- Nəriman xala, yanımdakı stula gələrsinizmi?

Qadın narahatlıq doğuracaq bir düşüncəylə əvvəl gəlmək istəmədi.

- Bura yaxşıdır, balam.

- Nəriman xala, nə olar, xahişimi yerə salmayın.

Qadın utancaq bir tövrlə gəlib gəncin yanında oturdu. Nəriman xalanı daha yaxından süzdü. Tarixi hüznələri yaşamasının şərtləri üzündəki qırıqlara baxanda daha aydın görünürdü.

Gənc əsas məsələyə keçməyə bəhanə axtarırdı:

- Əcaba, indi Kırımda vəziyyət necədir?

Yaşlı qadın başını yavaşca qaldırdı, əli ilə üzünü sığalladıqdan sonra baxışlarını gəncin üzünə dikdi və Qara dəniz insanını andıran bir aksentlə cavab verdi:

- Vəziyyət yaxşı da olsa, yaman da, Vətən Vətəndi!

Gənc sanki Nəriman xalanın ürəyinin sarı siminə toxunmuşdu. Qadının duyduğu qərblilik və həsrəti qarşısında öz qərbliliyini unutmuşdu.

- Kırım sürgününü xatırlayırsanmı, Nəriman xala?

Qadın bir müddət dayandı və qalxıb otağa keçdi. Gənc bu hərəkətin səbəbini düşündü. Görəsən, yanlış bir şey etmədi?

O belə fikirləşərkən Nəriman xala boxçayla qayıdıb gəldi. Əlindəki boğçanı stolun üstünə qoydu. Gəncin marağı artmışdı. Görəsən, qarşısındakı boğçanın içində nə vardı?

Nəriman xala bütün ciddiyətilə:

- Aç, balam, - dedi.

Sürgün

hekayə

saçları ağarmış bir qadın dayanmışdı.

- Siz türksünüz? - qadın soruşdu.

Çaşıb qaldı. Çünki bura Türkiyə deyildi. Türkcə danışan bir adamın burada nə işi?

- Bəli, türkəm, - dedi.

- İstanbuldan gəlmisiniz?

- İstanbuldan gəlmişəm, amma istanbullu deyiləm.

Qürbətdə duyduğu hüznədən ayrıldı. Özünü doğmalarının yanındakı kimi hiss etdi. Qadından soruşdu:

- Siz türk dilini hardan bilirsiniz? Türksünüz?

- Bəli, türkəm.

- Türkiyənin harasındasınız?

- Kırımdanam.

- Kırım dediniz?

- Bəli. Qara dənizin gerdəninə inci kimi dolanan yarımada var ha, bax, oradanam.

Gənc gözlərini qıyıb baxışlarını yuxarı dikdi:

- Həmm. Kırım ha, - dedi. - Ancaq sizi özbəklərdən daha yaxşı başa düşürəm.

- Əlbəttə, balam. Kırım Türkiyənin ən son işğal edilən yeridi. Sevastopol önündə Osmanlı gəmilərinin gözlədiyini atalarımız şəxsən görmüşdü. Amma tam ayrılma bizim zamanımızda başladı. Bir anda sudan çıxmış balığa döndük. Sərhədlər bağlandı, çarəsiz qaldıq. Dənizdə üf-qə baxaraq ağrılarla qıvrıldıq, hicran və ümidlə yatıb durduq. Lakin nə bir salam, nə də bir xəbər aldığımız. Sonra bir daha bir-birimizi görə bil-medik.

Eşitdiklərinə inanmayan gənc soruşdu:

- Siz harada olursunuz, xala?

Qadın şəhadət barmağı ilə bir az aralıdakı həyətli evi göstərdi:

- O gördüyün evdə oluram, balam.

Gəncin yaşlı qadına qanı tez qaynadı, yadlıq duymadı. “Kırım” sözü onun beynində şimşək kimi işıq saçmışdı. Dalbadal verilən suallar beynində bir tor qurmuşdu. Soruşmaya bilmədi:

- Sizin adınız nədi, xala?

- Nəriman, balam.

- Nəriman xala, burda kimlərlə olursunuz?

- Ailəmiz böyükdü, balam. Məndən başqa burda qızım, kürəkənim və iki də nəvəm qalır.

cərəyə yaxınlaşdı. Bir müddət bayırdakı xəzan vurmuş mənzərəni seyr etdi.

Qaranlıq düşmüşdü. Gənc olduğu binadan aşağı endi. Piyadaların istifadə etdiyi dar, xarab və qaranlıq yola girdi. Getdiyi yer bir neçə yüz metrədən artıq deyildi. Ona görə də tələsmədən, arxayın addımlarla addımladı.

Açıq mavi rənglənmiş böyük bir qapının qabağında dayandı. Bu qədr böyük bir qapı ancaq qalada ola bilərdi. Dəmirədən, ikilaylı, bir neçə sürməli nəhəng, bağçalı, həyətli ayrı-ayrı ev qapısıydı. Nə divardan atılmaq mümkündür, nə də qapıdan. Öz-özünə mızıldandı:

- Düşməni böyük olmayanın qapısı böyük olmaz. Görəsən bu kimdən qorunmaq üçündür? Yoxsa küçə oğru-əyri ilə doludur?

Sonra özünü toplayıb zəngi basdı. Bir azdan həyətdən ayaq və danışmaq səsleri eşidildi. Kimsə qapıya yaxınlaşdı. Dəmir cəftəni açmağa çalışdı. Açılan cəftələr çəkiclə dəmir qapını döyürmüş kimi səs çıxarırdı. Cəftə açıldı, axırda da qapı aralandı. Gənc bayırda, qapının yan tərəfində, bir az çəkingən, bir az da maraqla gözləyirdi. Qapının arxasında kimin olduğu bilinmirdi.

Qapı açılan kimi bir qurdbasan köpək bayıra atıldı. Qorxudan donub

İçəridə stol çoxdan düzülmüşdü. Qonağı başa keçirdilər. Gənc özünə göstərilən sayğıdan həm məmnundu, həm də utanırdı. Nəriman xala isə üstündəki aşpaz önlüyü ilə ortalıqda dörd dolanırdı. Hamı stol ətrafındaydı, amma o, ayaq üstəydi.

Gənc:

- Nəriman xala, siz oturmadınız.

- Mən baş aşpazam, oturmaya-çağam. Sizə bizim ailəni tanıdacağam. Sizə bizim ailəni tanıdacağam. Bu mənim tək uşağım və tək qızımdı. Bu kürəkənimdi. Bunlar da iki oğlan nəvəmdir.

Gənc bu tanışlıqdan məmnundu. Söhbəti qızıqdırmaq üçün bəhanə tapdı. Nəriman xalanın kürəkənindən soruşdu:

- Nə işlə məşğulsunuz?

- İşləmərəm.

- Yaxşı, sizin də ailə Kırımda doğulub?

- Xeyr, mənim valideynlərim rusdu. Ananın anası Kırım tatarı imiş.

- Yaxşıdır, amma siz hamınız tatarca danışırırsınız.

- Sovetlər dağıldandan sonra Nəriman xala evdə rusca danışmağı qadağan etdi. Ailəmizə tatar dilində danışmaq çətinliyini gətirdi. Onun sayəsində tək-tük sözdən başqa bilmədiyimiz ana dilimizi öyrəndik.

Gənc kürəkənin “ana dilimizi” sözündə tamam başqa bir istilik hiss etdi.

Davamı səhifə 23-də

Sürgün

hekayə

(Əvvəli səhifə 22-də)

Gənc özünü yığışdırdı və önündəki boşçaya təkrar diqqətlə baxdı. Sonra həyəcədən titrəyən əlləri ilə boşçanı tutdu, səliqə ilə açdı. Ordan böyük bir Qurani-Kərim çıxdı. Gənc onun bir neçə səhifəsinə göz gəzdirdi. Süfrə ətrafındakıların hamısının baxışları ona dikilmişdi. Hamı nəfəsini dərmədən onu izləyirdi. Gənc qarşısında açıq qalan səhifəni böyüdücü ilə baxan kimi bir az yaxınlaşdırdı, sonra uzaqlaşdırdı və nə anladığını ifadə etmək istəyən bir tövrə dodaqlarını büzüb başını tərpətdi:

- Möhtəşəm bir nesih (ərəb əlifbası ilə köçürmə anlamında yazı növü - tər.) yazı! - dedi.

Osmanlının bir-birindən dəyərli yazılı əsərlərdə istifadə edilmiş yığcam, gözəl və incə yazı tərzini hansı qələm yazsa bilərdi? Hələ bu kitab bura hardan gəlmişdi? Kommunist bir idarə sistemi bu kitaba niyə toxunmamışdı?

Qısa davam edən bu sükutu Nəriman xalanın sualı pozdu:

- Başa düşdünmü, balam?

- Başa düşdüm, Nəriman xala. Bu Qurani-Kərimi hardan aldınız?

Nəriman xalanın deyəcəyi hər şey bu sualda gizlənmişdi.

- Balam, Kırım sürgünü başlayan da təqvimlər 18 may 1944-cü ili göstərirdi. Mən o zaman 18 yaşında bir qızıdım, - deyib udqundu. Sonra da yaylığının ucuyla gözündən süzülən bir neçə damcı gözyaşını sildi.

Gənc təkrar soruşdu:

- Sürgündən sonra əşyalarınızı

ala bildinizmi bari?

Nəriman xala əlindəki Qurani-Kərimi göstərərək:

- Bir çoxları yalnız yastıq üzlərini ala bildi. Mən isə anamdan qalma bu Qurani-Kərimi alıb gətirə bildim. Stalinin əsgərləri əlimdən almaq istədilər, "öldürərək" dedilər, yenə buraxmadım.

Gənc tərlədiyini duydu. Əlbəttə, Kırım sürgünündən xəbərdardı. Türkiyədə bir çoxlarından dəfələrlə eşitmişdi, amma bu dəfə dinlədiyi sürgünün canlı şahidiydi. Nəriman xala eşitdiklərini deyil, yaşadıqlarını və gördüklərini danışdı.

Gənc tarixi xatırladı. Bir gecədə yurd-yuvalarından sürülən insanlar nə edə bilərdilər? Bunlar vaqonlara sürü kimi doldurulan, sonra da heyvan qədər dəyərləndirilmədən tələf edilən insanlar deyildilərmə? Özləri qatar stansiyalarında atılan, qalanları Ural dağlarına və Sibire sürgün edilənlərin həyatda sağ qalanı olub? Olubsa da, bu yaşamaq deməkdimi?

Gənc Nəriman xalaya dedi:

- Kırıma yenidən qayıtmağı düşünürsünüzmü?

- Düşünmərikmi, balam? Mənim ən böyük arzum Kırımda ölməkdir. Vətənsizliyin nə demək olduğunu sən bizdən soruş. Kırım bizim canımızdı. Qırx beş ildə Sibirdə, Uralda həmişə Kırım sayıqladıq. Kırım yuxularımızdan heç zaman çıxmadı. İki il əvvəl güc-bəla bir ev yeri ala bildik, amma ev tikməyə imkanımız yoxdu. Burdakı bu böyük evi satsaq, əlimizdəki pul ordakı evin divarını hörməyə belə çatmaz. Ancaq nə olursa-olsun,

bu yay Kırıma köçəcəyik. Bu dəfə divarını hörsek, ardakı il üstünü örtərək. Bir qışı soyuqda keçirərik. Sürgündə yaşadıklarımızdan ağır olmayacaq ki!

Nəriman xala sanki sürgün günlərini yenidən yaşayırdı. Danışarkən hərdən udqunur, sözlər boğazında düşünlənirdi. Onun susması ilə otağı dərin bir sükut sardı. Stolun ətrafındakıların hamısı cənazə evinə yasa gəlmiş kimi boyunlarını bükmüş, otağın səssizliyini ciyərlərinə çəkmişdilər.

Nəriman xala stolun axırında oturan kürəkeninə dedi:

- Rəmzi, Kırımı bu balaya göstər.

Rəmzi şüşəli vitrinə doğru yönəldi, ən yuxarı rəfindən bir topa təbrik kartı götürüb Nəriman xalaya verdi. Nəriman xala onlarla təbrik kartı və şəkli ilə Kırım, onun tarixi barədə danışmağa başladı. Bir təbrik kartına diqqət baxdı. Sanki şəkildə tanışlarından birini axtarırdı.

- Bax, - dedi, - buranı tanıyırsan?

- Xeyr, - gənc dedi.

- Bağçasaraydı, - dedi, - yeni Kırım xanlığının paytaxtı. Bu məscid də o vaxtdan qalmadı.

Gənc əyilib diqqətlə baxdı. Məscidin bağçasındakı rəngbərəng gülləri seyr edərkən xəyalı uzaqlara getdi. Ağlamağa başladı. Bu halı Nəriman xalanın gözündən yayınmadı.

- Nə oldu, balam?

- Heç, - gənc dedi, - gülləri gördüm, ona görə ağlayıram.

- Bu illər özlərimizə, sürülənlərimizə ağladıq, lakin güllərə baxıb ağlayanı görməmişdim.

Nə deyəcəyini bilmədi. Üreyin-

dən keçəni söyləsəydi, görə Nəriman xala başa düşərdi? Sizin sürgün olunmağınıza illərlə biz də ağladıq. Amma o göz yaşları illərdən bəri Kırımda yeni gülləri, təzə sürgünləri suladı. Kırımın gülləri solmamış desə, anlayarlarmı görəsən? Təzə sürgünlər yeni bir gül dövrünü müjdələyir desə, anlayardımı?

Nəriman xala stəkanlara çay süzürdü.

- Burada çayı kasada içərlər, amma biz sizin kimi stəkanda içirik, - dedi.

Gənc qadının çay süzməsini fürsət sayıb:

- Kırımda bir eviniz olsa, nə gözəl olardı, deyilmi? - dedi.

Sözü bitən kimi Nəriman xalanın hıçqırığı eşidildi. Gənc söylədiklərini yaxşı niyyətlə demişdi. Bəs Nəriman xala niyə ağlayırdı? Danışmaq üçün neçə dəfə udqundu, ancaq bacarmadı. Bəlkə bir az qorxmışdı?

Nəriman xala sarsılmış halda ağlayırdı. Sonra durdu, dərinədən içini çəkib danışdı:

- Mənim ağlamağımı ayıb sayma, balam. Səni Allah danışdırır. Bizim Kırımda evimiz, daha doğrusu, imarətimiz var. Atamın atası Kırım xanlığında vəzifəsi olan etibarlı bir adammış. Bağçasarayda ən böyük imarət bizimdi. Bizi o imarətdən çıxarıb sürgün etdilər. Qırx il sonra Kırıma gəndə imarətimizdə bir rus ailəsinin yaşadığını gördüm. Bu göz nələr gördü, balam! Təkcə burdakı evimizi deyil, bu məhəlləni belə satsaq, ordakı imarəti satın ala bilmərik!

Nəriman xalanın kədərindən yaranan yorğunluq üzündə aydınca görünürdü. Yaşlı qadını daha artıq yormağa istəmədi. İkisi də kifayət qədər ağlamışdı. Stolun üstündəki təbrik kartlarını götürdü. Bağçasaraydakı məscidin bağçasında açan güllərə təkrar baxdı. Nəriman xalaya:

- İcazənizlə mən gedim, - dedi.

Qaranlıq küçə ilə evinə qayıdarkən özünü zaman tunelindən çıxmış kimi hiss etdi.

Türkcədən çevirən:
Eyvaz Zeynalov